

Ερμηνεία της Αγίας Τριάδας του Αντρέι Ρουμπλιώφ (Παύλος Ευδοκίμωφ)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : Μαΐου 28, 2018

1. Στά 1515 ο καθεδρικός ναός της Αναλήψεως του Χριστού στη Μόσχα μόλις είχε διακοσμηθεί με εικόνες λαμπρές, έκτελεσμένες από τους μαθητές του μεγάλου διδασκάλου Ρουμπλιώφ. Όταν ο μητροπολίτης, οι επίσκοποι και οι πιστοί μπήκαν σ' αυτόν, όλοι με μία φωνή ανέκραξαν: «Άληθινά ανοίγονται οι ούρανοι και οι λαμπρότητες του Θεού παρουσιάζονται». Κατανοούμε απόλυτα αυτό το αίσθημα εμπρός στην εικόνα των εικόνων, την **εικόνα της αγίας Τριάδος**, έκτελεσμένη στα 1425 από τον **μοναχό Ανδρέα Ρουμπλιώφ**. Έκατον πενήντα περίπου χρόνια αργότερα η σύνοδος των Έπτα Κεφαλαίων την αναγνωρίζει ως **υπόδειγμα της αγιογραφίας και όλων των αναπαραστάσεων της αγίας Τριάδος**.

Στά 1904 η επιτροπή για την αποκατάσταση των μνημείων αφαιρεί τα μεταλλικά κοσμήματα και, ύστερα από μία εργασία απαλλαγής από στρώματα μεταγενέστερα, η εικόνα παρουσιάστηκε με μιὰ τέτοια λάμψη, ώστε τα μέλη της επιτροπής κυριολεκτικά αναστατώθηκαν. Μπορούμε να είπούμε με βεβαιότητα, ότι δεν υπάρχει τίποτε παρόμοιο ως προς την δύναμη της θεολογικής συνθέσεως, τον πλούτο του συμβολισμού και την άφθαστη καλλιτεχνική ωραιότητα.

2. Μπορούμε να ξεχωρίσωμε **τρία υπερκείμενα επίπεδα**. Το **πρώτο** είναι η ανάμνηση της βιβλικής διηγήσεως για την **έπίσκεψη τῶν τριῶν ὁδοιπόρων στὸν Ἀβραάμ** (Γεν. ιη΄ 1 - 15), πὸν τὴν ἐρμηνεύει τὸ λειτουργικὸ σχόλιο: «Μακάριε Ἀβραάμ, τὴν εἶδες καὶ τὴν δέχθηκες ἐσὺ τὴν μία καὶ τριαδικὴ θεότητα»*. Ἡ ἀπουσία ὅμως τῶν μορφῶν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Σάρρας μᾶς καλεῖ τώρα νὰ εἰσδύσωμε βαθύτερα, στὸ **δεύτερο ἐπίπεδο**, στὸ ἐπίπεδό της «**θείας οἰκονομίας**». Οἱ τρεῖς οὐράνιοι ὁδοιπόροι ἀποτελοῦν τὸ «Αἰώνιο Συνέδριο» καὶ τὸ τοπίο ἀλλάσσει σημασία: ἡ σκηνὴ τοῦ Ἀβραάμ γίνεται ἀνάκτορο καὶ ναός, ἡ δρυς τοῦ Μαμβρῆ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ ὁ κόσμος ἓνα σχηματικὸ κύπελλο μέσα στὴν φύση, ἀνάλαφρο σημεῖο τῆς παρουσίας της. Τὸ ἐπιτραπέζιο σκεῦος μὲ τὸ μοσχάρι τὸ ἀντικαθιστᾶ τὸ ποτήριο τῆς εὐχαριστίας.

Οἱ τρεῖς ἄγγελοι ἀνάλαφροι καὶ λιγεροὶ μᾶς **παρουσιάζουν σώματα πολὺ ἐπιμηκυσμένα** (δεκατέσσερες φορὲς τὸ μῆκος τῆς κεφαλῆς, ἀντὶ γιὰ ἑπτὰ στὴν φυσικὴ διάσταση τοῦ ἀνθρώπου). **Οἱ πτέρυγες τῶν ἀγγέλων**, καθὼς καὶ ὁ σχηματικὸς τρόπος τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ τοπίου δίδουν τὴν ἄμεση ἐντύπωση τοῦ **ἁΰλου**, τῆς ἀπουσίας κάθε γήινου βάρους. Ἡ ἀνάστροφη προοπτικὴ ἐξαφανίζει τὴν ἀπόσταση, τὸ βάθος, ὅπου τὰ πάντα χάνονται ἀπόμακρα, καὶ μ' ἓνα ἀποτέλεσμα ἀντίθετο φέρει κοντὰ μας τὶς μορφές, **δείχνοντας πὼς ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖ καὶ παντοῦ**. Ἡ χαρωπὴ ἐλαφράδα τοῦ συνόλου, μυστικὸ της ἰδιοφυΐας τοῦ Ρουμπλιώφ, δημιουργεῖ ἓνα φτερωτὸ ὄραμα.

Τὰ τρία πρόσωπα βρίσκονται σὲ συνομιλία. Τὸ θέμα της θὰ πρέπη νὰ εἶναι τὸ κείμενο τοῦ Ἰωάννου: «*Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν*».

Ὁ Λόγος ὅμως τοῦ Θεοῦ εἶναι πάντοτε πράξη: παίρνει τὴν μορφή τοῦ ποτηρίου.

Τὸ **τρίτο ἐπίπεδο**, ἐνδοθεϊκὸ, μόνον ὑποβάλλεται· εἶναι ὑπερβατικὸ καὶ ἀνέφικτο. Ὡστόσο εἶναι παρόν, ἀφοῦ ἡ οἰκονομία τῆς σωτηρίας ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ.

3. **Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος ἀγάπη μεσ' στὴν τριαδικὴ οὐσία του καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν κόσμον δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἀπαύγασμα τῆς τριαδικῆς του ἀγάπης**. **Ἡ δωρεὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, πὸν δὲν εἶναι ποτὲ ὑστέρημα, ἀλλὰ ἔκφραση τῆς περισσείας τῆς ἀγάπης του, εἰκονίζεται μὲ τὸ ποτήριον**· οἱ ἄγγελοι εἶναι συγκεντρωμένοι γύρω ἀπὸ τὴν θείαν τροφή. Οἱ τελευταῖες ἐργασίες ἀνεκάλυψαν τὸ περιεχόμενον τοῦ ποτηρίου: τὸ τελευταῖο στρώμα, πὸν παρίστανε ἓνα βότρυ, ἔκρυβε τὸ ἀρχικὸ σχεδιάσμα, τὸν Ἀμνό, πὸν μᾶς κάνει νὰ συσχετίσωμε τὸ οὐράνιον Δεῖπνον μὲ τὰ λόγια της Ἀποκαλύψεως: «*Τὸ ἀρνίον ἐσφαγμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου*». **Ἡ ἀγάπη, ἡ θυσία, ὁ σφαγιασμός, ὑπάρχουν πρὶν ἀπ' τὴν δημιουργία τοῦ κόσμου· βρίσκονται στὴν ἀρχή**.

Οι τρεις ἄγγελοι εἶναι σὲ ἀνάπαυση, μία ἀνάπαυση ποὺ εἶναι ἡ ὑπέρτατη εἰρήνη τοῦ ὄντος καθεαυτοῦ. Ἡ ἀνάπαυση ὅμως αὐτὴ εἶναι καὶ «μεθύουσα», μία πραγματικὴ ἔκσταση, ἡ «ἔξοδος εἰς ἑαυτόν». Κι ἐδῶ ἐγκείται ὅλο τὸ παράδοξο σ' αὐτὴν τὴν ἔκσταση ποῦ, ὡστόσο, παραμένει μέσα στὸ ἴδιο τὸ βάθος της. **Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης** ἀποκαλύπτει τὸ μυστήριό της: «*Τὸ παραδοξότερο ἀπ' ὅλα εἶναι τὸ ὅτι στάση καὶ κίνηση εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα*».

Ἡ **κίνηση** ξεκινᾷ ἀπ' τὸ ἀριστερὸ πόδι τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ ἀγγέλου, συνεχίζεται στὴν κλίση τῆς κεφαλῆς του, περνᾷ στὸν ἄγγελο τοῦ κέντρου, παρασύρει χωρὶς ἀντίσταση τὸν κόσμο, τὸν βράχο τὸ δέντρο, καὶ ἐκβάλλει στὴν κάθετη θέση τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀγγέλου, ὅπου ἡρεμεῖ σὰν μέσα σὲ δοχεῖο. Παράλληλα μ' αὐτὴ τὴν κυκλικὴ κίνηση, ποὺ ἡ κατάληξή της ὀρίζει ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, καθὼς ἡ αἰωνιότητα ὀρίζει τὸν χρόνο, ἡ κατακόρυφη φορὰ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν σκῆπτρων δείχνει τὴν τάση τοῦ γήινου πρὸς τὸ οὐράνιο, ὅπου ἡ ὀρμὴ βρίσκει τὸ τέρμα της.

4. Τὸ ὄραμα τοῦτο τοῦ Θεοῦ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τὴν ὑπερβατικὴ ἀλήθεια τοῦ δόγματος. Ἀπὸ τὴν σύλληψη τῶν ἀγγέλων τοῦ Ρουμπλιώφ ἀναδίδεται ἡ **ἐνότητα καὶ ἡ ἰσότητα**. ἔτσι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐκλάβῃ τὸν ἕναν ἄγγελο γιὰ τὸν ἄλλον. Ἡ διαφορὰ προέρχεται ἀπ' τὴν προσωπικὴ στάση καθενὸς ἀπέναντι στοὺς ἄλλους, χωρὶς, ὡστόσο, νὰ ὑπάρχη οὔτε ἐπανάληψη οὔτε σύγχυση. **Τὸ χρυσάφι ποὺ λάμπει πάνω στὶς εἰκόνες σημαίνει πάντα τὴν θεότητα καὶ τὴν ὑπεραφθονία της**. οἱ πτέρυγες τῶν ἀγγέλων τυλίγουν, σκεπάζουν μὲ τὸ ἄπλωμά των τὸ κάθε τί καὶ τὰ ἐσωτερικὰ περιγράμματα τῶν πτερύγων μ' ἕνα γλυκὸ γαλάζιο προβάλλουν ἀνάγλυφη τὴν **ἐνότητα καὶ τὸν οὐράνιο χαρακτήρα τῆς ἐνιαίας των φύσεως**. **Ἕνας μόνος Θεὸς καὶ τρία Πρόσωπα ὀλότελα ἴσα**, καθὼς φανερώνουν τὰ ὅμοια σκῆπτρα, σύμβολα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μὲ τὴν ὁποία εἶναι προικισμένος κάθε ἄγγελος. Ἡ θεία μορφή τῆς τριαδικῆς θεότητας μᾶς ἀτενίζει· ὑπερβαίνει τὶς ἰδικές μας διαιρέσεις καὶ τὰ ἰδικά μας σπαράγματα. Εἶναι ἕνα κυρίαρχο κάλεσμα ποὺ ἐνεργεῖ μὲ μόνη τὴν πραγματικότητά του καὶ τὴν ἀπλή του ὑπαρξη.

5. Οἱ γεωμετρικὲς μορφὲς τῆς συνθέσεως εἶναι τὸ ὀρθογώνιο, ὁ σταυρός, τὸ τρίγωνο καὶ ὁ κύκλος. Δομοῦν τὴν εἰκόνα ἀπὸ μέσα καὶ πρέπει νὰ τὰ ἀνακαλύψῃ κανεὶς. Κατὰ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, ἡ γῆ ἦταν ὀκτάγωνη καὶ τὸ ὀρθογώνιο ποὺ βλέπομε στὸ κάτω μέρος τοῦ τραπεζίου εἶναι τὸ ἱερογλυφικὸ τῆς γῆς. Τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ τραπεζιοῦ εἶναι ἐπίσης ὀρθογώνιο· ξαναβρίσκομε σ' αὐτὸ τὴν σημασία τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ κόσμου, τῶν τεσσάρων σημείων τοῦ ὀρίζοντα, ποῦ, κατὰ τοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἦταν ὁ **συμβολικὸς ἀριθμὸς τῆς πληρότητας τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων**, στὴν ὁποία δὲν μπορεῖ κανεὶς οὔτε νὰ προσθέσῃ οὔτε νὰ ἀφαιρέσῃ κάτι. Εἶναι τὸ **σύμβολο τῆς καθολικότητος τοῦ Λόγου**. Τὸ ἐπάνω αὐτὸ μέρος τοῦ τραπεζιοῦ-βωμοῦ, παριστάνει τὴν **Βίβλο** ποὺ προσφέρει τὸ ποτήριον, καρπὸ τοῦ Λόγου. Ἄν προεκτείνωμε τὴν γραμμὴ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς (ποὺ βρίσκεται πίσω ἀπ' τὸν κεντρικὸ ἄγγελο) θὰ τὴν ἰδοῦμε νὰ κατεβαίνει, νὰ διασχίζει τὸ τραπέζι καὶ νὰ βυθίζει

τις ρίζες του μέσα στο ὀρθογώνιο τῆς γῆς· τὸ δένδρο ἐξαγγέλθηκε ἀπὸ τὸν Λόγο καὶ τράφηκε μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ ποτηρίου. Ἔτσι βρίσκουμε τὴν ἐξήγηση τοῦ μυστηρίου του, γιατί τὸ δένδρο ἔφερε τοὺς καρποὺς τῆς αἰώνιας ζωῆς, γιατί ἦταν τὸ δένδρο τῆς ζωῆς.

Τὰ χέρια τῶν ἀγγέλων συγκλίνουν πρὸς τὸ σημεῖο τῆς γῆς, τόπο ἐφαρμογῆς τῆς θείας Ἀγάπης. Ὁ κόσμος εἶναι ἐκεῖθεν τοῦ Θεοῦ, σὰν ἓνα ὄν μὲ φύση διαφορετικῆ· ἔγκλειστος ὅμως μέσα στὸν ἱερὸ κύκλο τῆς κοινωνίας τοῦ Πατρός, ἀκολουθεῖ τὴν κυκλικὴ κίνηση, βρίσκεται ψηλά, στὸν οὐρανό, μὲ τὴν μορφή τοῦ βράχου καὶ ἡ κυκλικὴ αὐτὴ κίνηση λύεται γιὰ τὸν κόσμο μέσα στὸ ἀνάκτορο-ναό. Ὁ ναὸς αὐτὸς εἶναι σὰν «ἐπέκτασις» τοῦ ἀγγέλου Χριστοῦ, τῆς Σαρκώσεώς του. Εἶναι τὸ κοσμικὸ του σῶμα, ἡ Ἐκκλησία, νύμφη τοῦ Ἀρνίου, ἐνωμένη μ' αὐτὸ «*ἀχωρίστως καὶ ἀσυγχύτως*». Ὁ ναὸς μένει στὴν ἀκίνησι τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, τέρματος τῆς τριαδικῆς κινήσεως. Ὁ κύκλος τῆς κοσμικῆς λειτουργίας ἔχει κλεισθῆ. Εἶναι τὸ ἐσχατολογικὸ ὄραμα τῆς νέας Ἱερουσαλήμ. Τὸ χρυσωμένο μέρος τοῦ ναοῦ, ποὺ προεξέχει σὰν μία δύναμη προστασίας, συμβολίζει τὴν μητρικὴ προστασία τῆς Θεοτόκου καὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν ἁγίων.

Ἀπὸ τὸ ξύλο τῆς ζωῆς, κατὰ τὴν παράδοση, πῆραν τὸ ξύλο γιὰ τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μορφή του εἶναι ἡ ἀόρατη, ἀλλὰ καὶ ἡ φανερώτερη βάση τῆς συνθέσεως. Ὁ φωτοστέφανος τοῦ Πατρός, τὸ ποτήριον καὶ τὸ σημεῖο τῆς γῆς βρίσκονται στὴν ἴδια κάθετη γραμμὴ, ποὺ διαιρεῖ τὴν εἰκόνα στὰ δύο καὶ διασταυρῶνεται μὲ τὴν ὀριζόντια γραμμὴ, ποὺ ἐνώνει τοὺς φωτεινοὺς κύκλους τῶν παράπλευρων ἀγγέλων, σχηματίζοντας σταυρό. Ὁ σταυρὸς ἔτσι ἐγγράφεται μέσα στὸν ἱερὸ κύκλο τῆς θείας ζωῆς, εἶναι ὁ ζωντανὸς ἄξονας τῆς τριαδικῆς ἀγάπης. «*Ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ ἀγάπη ποὺ σταυρῶναι, ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ ἀγάπη ποὺ σταυρώθηκε, τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ σταυρὸς τῆς ἀγάπης, ἡ ἀνίκητη δύναμή της.*» Ἡ κίνηση διαπερνᾷ τοὺς βραχίονες τοῦ σταυροῦ κι' αὐτοί, σὰν τοὺς ἀπλωμένους βραχίονες τοῦ Χριστοῦ, ἀγκαλιάζουν τὸ σύμπαν. «*Κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν*» (Ἰω. ιβ' 32). Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὰ δύο χέρια τοῦ Πατρός. Ἄν ἐνώσωμε τὰ ἀκράϊα σημεῖα τοῦ τραπεζιοῦ μὲ τὸ σημεῖο ποὺ βρίσκεται ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τοῦ κεντρικοῦ ἀγγέλου, βλέπομε πὼς οἱ ἄγγελοι εἶναι τοποθετημένοι ἀκριβῶς σ' ἓνα **ἰσόπλευρο τρίγωνο· τοῦτο φανερῶναι τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ταυτότητα τῆς Τριάδος ποὺ κορυφὴ της εἶναι ἡ «πηγαία θεότης», ὁ Πατὴρ**. Τέλος, ἡ γραμμὴ ποὺ σύρεται ἀκολουθώντας τὰ ἐξωτερικὰ περιγράμματα τῶν τριῶν ἀγγέλων σχηματίζει ἓνα τέλειον κύκλο, σημεῖο τῆς **θείας αἰωνιότητος**. Τὸ κέντρο τοῦ κύκλου αὐτοῦ εἶναι στὸ χέρι τοῦ Πατρός, τοῦ Παντοκράτορος.

6. **Ἡ στάση τοῦ Πατρός** ἔχει κάτι τὸ μνημειακό, ἀναδίδει τὴν ἱερατικὴ εἰρήνη καὶ τὴν ἀκίνησι, τὴν καθαρὴ πράξη, τὸ συντελεσμένο, στατικὴ ἀρχὴ τῆς αἰωνιότητος· ταυτόχρονα ὅμως, μὲ μία ἀντίθεση ἀπὸ τὶς καταπληκτικώτερες, τὸ αὐξανόμενο κῦμα τῆς κινήσεως τοῦ δεξιοῦ βραχίονα, ἡ δυνατὴ του καμπύλη, ποὺ ἐναρμονίζεται μὲ τὴν

Ίδια τὴν δύναμη μὲ τὴν ὁποία κλίνει ὁ λαιμὸς καὶ ἡ κεφαλή, ἐκφράζουν τὴν δυναμικὴ ἀρχή. Τὸ ἄρρητο μυστήριον τοῦ Θεοῦ βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν σύνθεση τῆς ἀκινήσιας καὶ τῆς κινήσεως· εἶναι τὸ «ἀπόλυτο» τῶν φιλοσόφων, ἢ «καθαρὴ πράξις» τῶν θεολόγων καὶ ὁ Θεὸς ὁ Ζῶν τῆς Βίβλου, ὁ «Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Ἡ θεία δύναμη, καθὼς τὴν ὁμολογεῖ τὸ «Πιστεύω» μας («Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, πατέρα Παντοκράτορα») εἶναι ἡ πατρικὴ δύναμη τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός, ποὺ ἀπαυγάζει στὸ βλέμμα τοῦ μεσαιῦ ἀγγέλου. Ἐπειδὴ εἶναι ἀγάπη, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκαλυφθῆ παρὰ «ἐν κοινωνίᾳ» καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γνωσθῆ παρὰ ὡς κοινωνία. «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰμὴ δι' ἐμοῦ» (Ἰω. ιδ' 6)· καὶ ἐξ ἄλλου: «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν» (Ἰω. στ' 44). Τοῦτο δὲν εἶναι διόλου στενότητα ἢ εὐαγγελικὴ ἀποκλειστικότητα, ἀλλὰ ἡ συνταρακτικώτερη ἀποκάλυψη τῆς ἴδιας τῆς φύσεως τῆς ἀγάπης. Δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε καμία γνώση τοῦ Θεοῦ, ἔξω ἀπὸ τὴν κοινωνία ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, ποὺ εἶναι πάντοτε τριαδικὴ καὶ εἰσάγει στὴν κοινωνία Πατρός καὶ Υἱοῦ. Τοῦτο μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐννοοῦμε γιατί ὁ Πατὴρ δὲν ἀποκαλύπτεται ποτὲ ἄμεσα. Εἶναι ἡ Πηγὴ καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ εἶναι ἡ Σιωπὴ. Ἀποκαλύπτεται αἰώνια, ἢ δυαδικὴ ὅμως ἐνότητα Υἱοῦ καὶ Πνεύματος εἶναι ἐκείνη ποὺ παρουσιάζει τὴν κοινωνία αὐτή, τῆς ὁποίας ζωντανὴ ἐστία εἶναι τὸ ποτήριον.

Οἱ γραμμὲς ἀπὸ τὴν δεξιὰ πλευρὰ τοῦ κεντρικοῦ ἀγγέλου γίνονται πλατύτερες ὅσο πλησιάζουν τὸν ἄγγελο πρὸς τὰ ἀριστερά μας. Στὴν συμβολικὴ γλῶσσα τῶν γραμμῶν οἱ **κυρτὲς καμπύλες** σημαίνουν πάντα τὴν ἔκφραση, τὴν ὁμιλία, τὴν μετάθεση, τὴν ἀποκάλυψη, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ **κοῖλες καμπύλες** σημαίνουν τὴν ὑπακοή, τὴν προσευχή, τὴν αὐταπάρνηση, τὴν δεκτικότητα. Ὁ Πατὴρ εἶναι στραμμένος πρὸς τὸν Υἱό του. Ὁμιλεῖ. Τὸ κίνημα ποὺ διαπερνᾷ τὸ εἶναι τοῦ εἶναι ἢ ἔκστασις: ἐκφράζεται ὀλόκληρος μέσα στὸν Υἱό: «Ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ». «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμὰ ἐστί».

7. Ὁ **Υἱὸς** ἀκροᾶται· οἱ **πτυχὲς τοῦ ἐνδύματός του** ἐκφράζουν τὴν ὑπέρτατη προσοχή, τὴν αὐτοεγκατάλειψη. Ἀπαρνεῖται ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ μὴν εἶναι ἄλλο παρὰ ὁ Λόγος τοῦ Πατρός του: «Τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα». Τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ ἐπαναλαμβάνει τὴν κίνηση τοῦ Πατρός, τὴν εὐλογία. Τὰ δύο δάκτυλα ποὺ ξεχωρίζουν πάνω στὴν λευκότητα τῆς τράπεζας-Βίβλου εὐαγγελίζονται τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας-ἐνώσεως μέσ' στὸν Χριστὸ τῶν **δύο φύσεων**, τὴν εἰσαγωγή τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου μέσα στὴν κοινωνία τοῦ Πατρός.

8. Τὸ ἀφημένο χέρι τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ μας ἀγγέλου δείχνει τὴν κατεύθυνση τῆς εὐλογίας, **τὸν κόσμον**· φαίνεται νὰ σκέπη, νὰ προστατεύη, νὰ «κλωσσᾷ» (κατὰ τὴν ἔκφραση τῆς βιβλικῆς διηγήσεως γιὰ τὴν δημιουργία). Πάνω ἀπὸ τὸ ὀρθογώνιο τοῦ κόσμου τὸ χέρι αὐτὸ μοιάζει μὲ τὰ ἀπλωμένα πτερὰ τῆς ἀγνῆς περιστερᾶς.

Ἡ γλυκύτητα τῶν γραμμῶν τοῦ πρὸς τὰ δεξιά μας ἀγγέλου ἔχει κάτι τὸ μητρικό*. Εἶναι ἡ **παρηγορία, ὁ Παράκλητος**, ἀλλὰ εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα τῆς Ζωῆς. Εἶναι αὐτὸς ποὺ δίδει τὴν ζωὴ καὶ στὸν ὅποιο κάθε ζωὴ ἔχει τὴν ἀρχή της. Εἶναι ὁ **τρίτος ὅρος τῆς θείας Ἀγάπης, τὸ πνεῦμα τῆς Ἀγάπης**. Ἡ στάση του εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν στάση τῶν δύο ἄλλων ἀγγέλων. Μὲ τὴν κλίση καὶ τὴν ὀρμὴ ὅλου τοῦ εἶναι του βρίσκεται ἀνάμεσα στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱό· εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς «περιχωρήσεως». Τοῦτο δείχνεται καθαρὰ ἀπὸ τὸ τόσο ἀξιοσημεῖωτο γεγονός ὅτι ἡ κίνηση ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν ἄγγελο αὐτόν. Μέσα ἀπὸ τὴν ἰδική του πνοὴ ὁ Πατὴρ μετακινεῖται πρὸς τὸν Υἱό, ὁ Υἱὸς δέχεται τὸν Πατέρα καὶ ὁ Λόγος ἀντηχεῖ. Ὅπως λέγει ὁ **ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνός**, **«Μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀναγνωρίζομε τὸν Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ τὸν Υἱὸ θεωροῦμε τὸν Πατέρα»**. Καὶ κατὰ τὰ Θεοφάνεια, μέσα στὴν κίνηση τῆς περιστερᾶς φέρεται ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱό.

9. **Τὰ χρώματα** στὴν ἀγιογραφία ἔχουν ἰδική των γλώσσα. Στὸν Ρουμπλιώφ φθάνουν ἕναν πλοῦτο ἀνεξίσωτο, μία ὀλοκληρωτικὴ μουσικὴ συγχορδία** μὲ ὅλη τὴν κλίμακα τῶν πρὸ λεπτῶν ἀποχρώσεων, ποὺ ἀυγάζουν σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς συνθέσεως. Ἡ πυκνότητα τῶν χρωμάτων τῆς κεντρικῆς μορφῆς γίνεται ἐντονώτερη μὲ τὴν ἀντίθεση τῆς λευκότητος τοῦ τραπεζιοῦ καὶ ἀνακλᾶται στὴν μεταξένια μαρμαρυγὴ τῶν παράπλευρων ἀγγέλων.

Τὸ βαθὺ πορφυρὸ (ἡ θεία ἀγάπη) καὶ τὸ πυκνὸ γαλάζιο (ἡ οὐράνια ἀλήθεια) μὲ τὸ ἀστραφτερὸ χρυσάφι τῶν πτερυγῶν (ἡ θεία ἀφθονία) σχηματίζουν τὴν τέλεια συγχορδία ποὺ συνεχίζεται καὶ ξαναβρίσκεται μὲ μία τονικότητα γλυκύτερη, σὰν μία ἀποκάλυψη μαλακώτερη, τὴν μύηση κατὰ βαθμίδες: ἔλαφρὸ ρόδινο καὶ μενεξεδι ἀριστερά μας, γλυκύτερο γαλάζιο καὶ ἀσημὶ πράσινο δεξιά μας. Τὸ χρυσάφι τῶν θρόνων, τῆς θείας καθέδρας, ἐκφράζεται γιὰ τὴν ὑπεραφθονία τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι ὁ Πατὴρ, ἀπρόσιτος μέσ' στὴν πυκνότητα τῶν χρωμάτων του, μέσ' στὰ ἐρέβη τοῦ φωτός του, ἀποκαλύπτεται γλυκύτερος, προσιτὸς μέσα στὴν φωτεινὴ νεφέλη τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀπὸ μακριὰ ἡ σύνθεση αὐτὴ δίδει τὴν ἐντύπωση μιᾶς φλόγας γαλάζιας καὶ κόκκινης. Ὅλα εἶναι φλόγα μέσα στὸν λαμπερὸ ἀέρα τοῦ Μεσημεριοῦ: **«Ὅποιος εἶναι κοντὰ σὲ μένα, εἶναι κοντὰ στὴν φωτιά»**.

Τὸ χέρι τοῦ Πατρός, καθὼς ἀπλώνεται πάνω ἀπὸ τὸ ποτήριον, κρατεῖ τὴν **ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος**. Τὸ Ἄρνιον τὸ «ἐσφαγμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» καὶ τὸ Ἄρνιον ὁ «ναὸς τῆς νέας Ἱερουσαλήμ», ὁ μυστικὸς δεῖπνος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ὑπόσχεσή του νὰ πῆ τὸν καρπὸ τῆς ἀμπέλου στὴν Βασιλεία τοῦ Πατρός του, ἐγκλείουν τὸν χρόνο μέσ' στὴν αἰωνιότητα. **Τὸ ποτήριον** ἀκτινοβολεῖ μέσ' στὴν λαμπρὴ λευκότητα τοῦ Λόγου ποὺ ἐκπέμπει ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἀλήθειας· εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς θείας καρδίας, τὸ ἀμοιβαῖο δῶρημα τῶν τριῶν θείων Προσώπων.

Από την εικόνα αναδίδεται ένα **ίσχυρο κάλεσμα** «*ἵνα πάντες ἐν ὧσιν... καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν*». Ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει κατ' εἰκόνα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ· ἡ Ἐκκλησία-κοινωνία εἶναι ἐγγεγραμμένη μέσα στὴν φύση του ὡς ἡ ὑπέρτατη ἀλήθειά του. **Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν κληθῆ νὰ ἐνωθοῦν γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιο καὶ μοναδικὸ ποτήριον, ν' ἀνυψωθοῦν στὸ ὕψος τῆς θείας καρδίας καὶ νὰ λάβουν μέρος στὸ μεσσιανικὸ Δεῖπνο, νὰ γίνουν ἕνας μόνος Ναὸς-Ἄρνιον**. «*Αὕτη δέ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν*».

Τὸ ὄραμα τελιώνει σ' αὐτὸν τὸν ἐσχατολογικὸ φθόγγο: Εἶναι ἡ **πρόγευση τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν**, περιρρέεται ὀλάκερο ἀπὸ φῶς ποὺ δὲν εἶναι τοῦ κόσμου τούτου, περιρρέεται ὀλάκερο, τέλος, ἀπὸ μία χαρὰ ἀγνή, ἀνιδιοτελεῆ, ἀπὸ μία χαρὰ θεία· ἀπὸ τὸ ἀπλὸ γεγονός ὅτι ἡ Τριάς ὑπάρχει, ὅτι ἔχομε ἀγαπηθῆ καὶ ὅτι ὅλα εἶναι Χάρη. Ἡ ἐκπληξη ἀναβλύζει ἀπ' τὴν ψυχὴ μέσ' στὴν σιγὴ της. Οἱ μυστικοὶ δὲν ὀμιλοῦν ποτὲ γιὰ τὴν κορυφή, ἡ σιωπὴ μόνη τὴν ἀνακαλύπτει.

* : Ruach = πνεῦμα· στὶς σημιτικὲς γλώσσες εἶναι γένους θηλυκοῦ. Τὰ συριακὰ κείμενα μεταφράζουν συχνὰ τὸν Παράκλητο (Παρηγορητὴ) ὡς ἡ Παράκλητος (Παρηγορήτρια)

** : Σ.Μ. Ὁλοκληρωτικὴ συγχορδία *faccord total*: ἡ συγχορδία ποὺ σχηματίζεται μὲ συνήχηση ὄλων τῶν φθόγγων τῆς κλίμακας στὴν ὁποία ἀνήκει.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο «Ἡ Ὁρθοδοξία», ἐκδ. Β. Ρηγόπουλου, 1972, σὲ μετάφραση Ἀγαμέμνονος Μουρτζόπουλου. Πρώτη ἔκδοση, στὰ γαλλικά, 1965)

(Πηγὴ ψηφιακοῦ κειμένου: [Αντίφωνο](#))